

RAPPORT FRÅN ETT PEDAGOGISKT OCH VETENSKAPLIGT SAMARBETS-
PROJEKT MELLAN RYDÖBRUKS SKOLA, RYDÖ HISTORISKA FÖRENING
OCH CARL PERSSON FORNFORSKAREN AB

Ytinventering av en upplöjd stenåldersboplats i Rydöbruk

RAÄ 214 Torup sn, Hallands län, Hylte kommun, Övregård 1:34

Carl Persson

KULTURMILJÖ
HALLAND

Ytinventering av en upplöjd stenåldersboplats i Rydöbruk

RAÄ 214 Torup sn, Hallands län, Hylte kommun, Övregård 1:34

Carl Persson

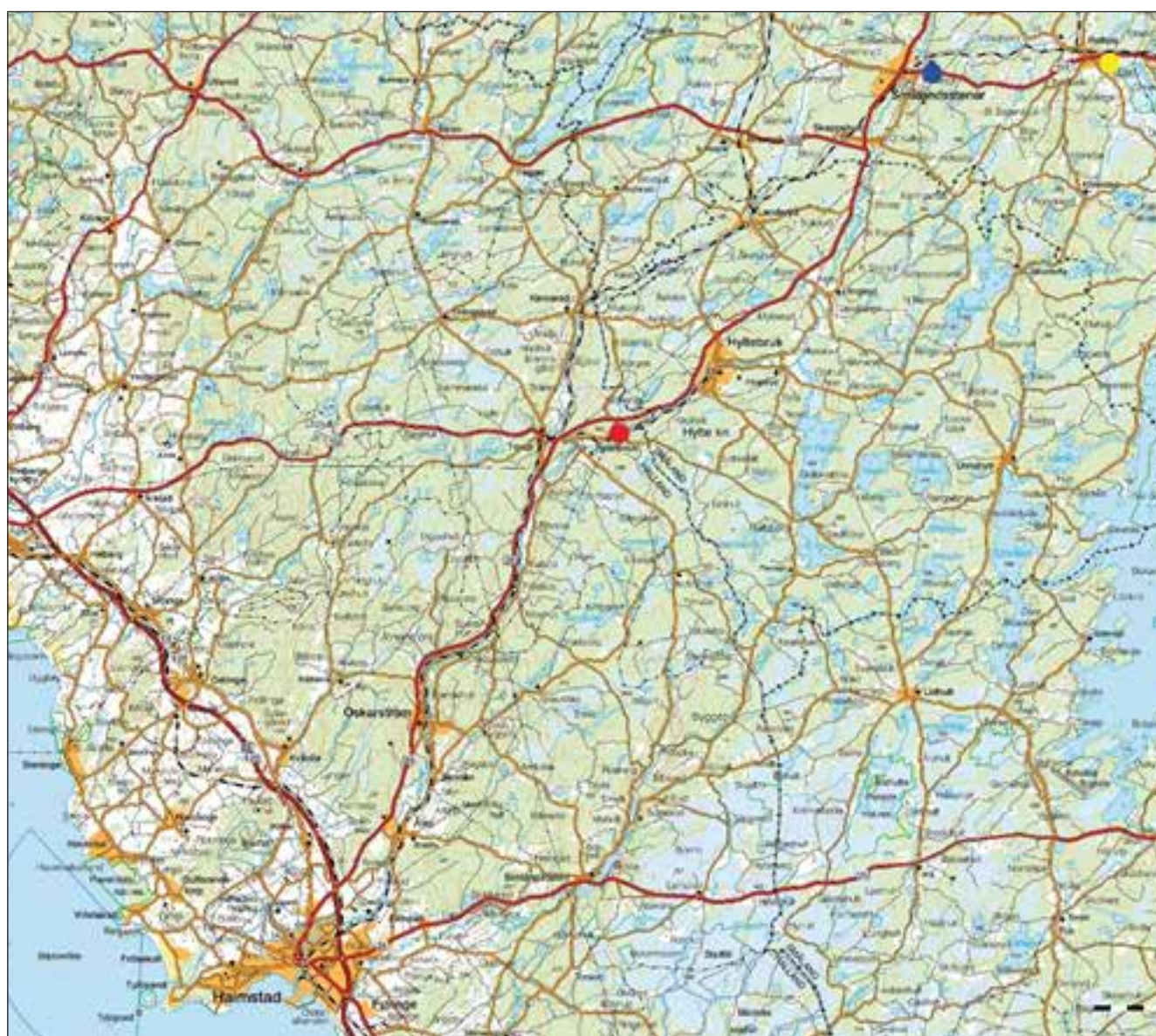

KULTURMILJÖ
HALLAND

Innehåll

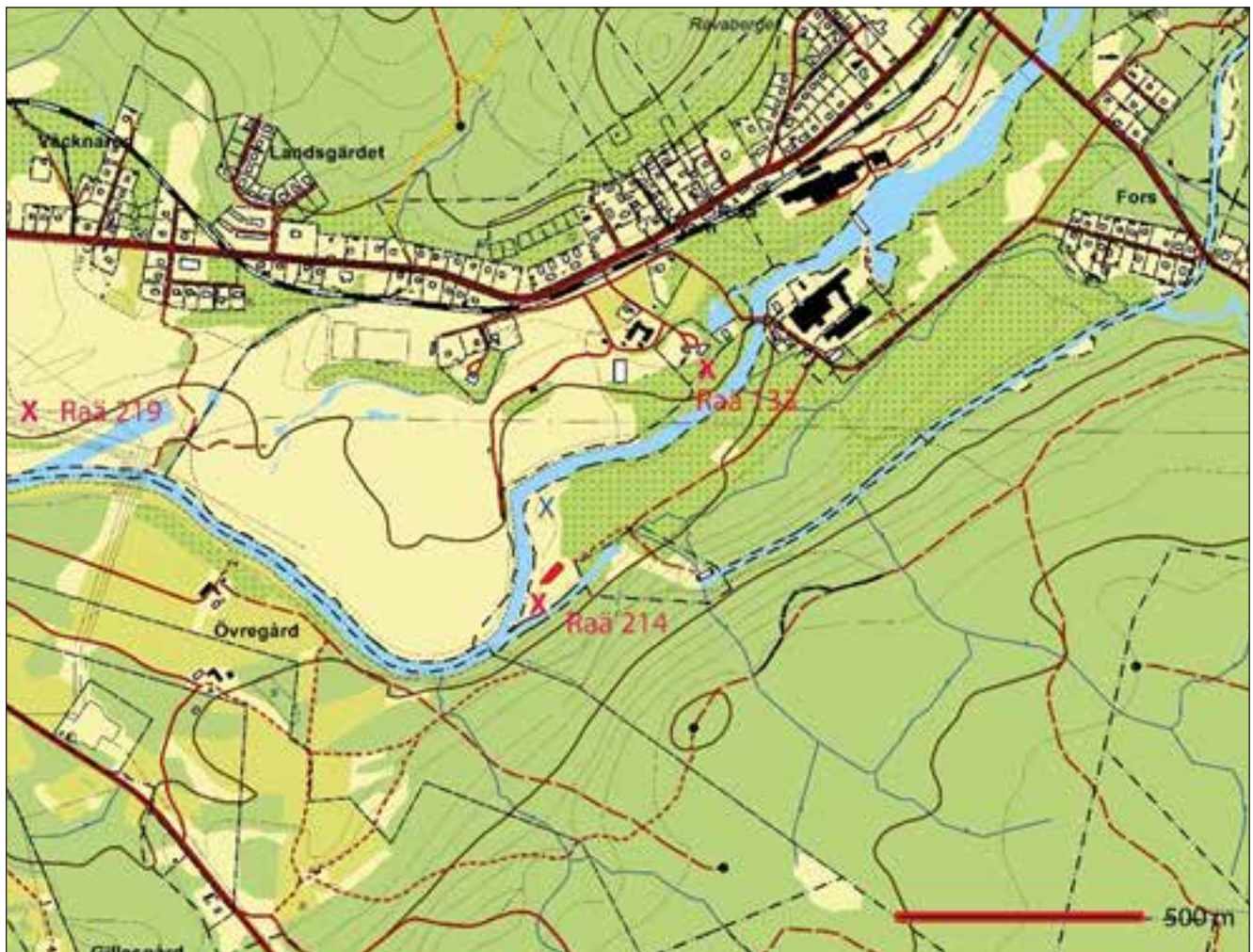
Inledning	7
Naturmiljö, topografi och fornlämningar	8
Undersökningsområdets karaktär	11
Undersökningens målsättning och metod	11
Källkritiska överväganden	12
Resultat	16
Stenåldersboplatsens karaktär, fynd och datering	16
Spår av järnhantering	22
Undersökningens måluppfyllelse samt avslutande reflektioner	24
Sammanfattning	25
Administrativa uppgifter	26
 Bilagor	 28
Bilaga 1	
Bilaga 2 Litiska fynd från åkern	
Bilaga 3 Övriga fynd	
Bilaga 4 Grävda rutor	

Figur 1. Platser som omnämns i rapporten; Rydöbruk=röd, Smålandsstenar=blå och Reftele=gul.

Inledning

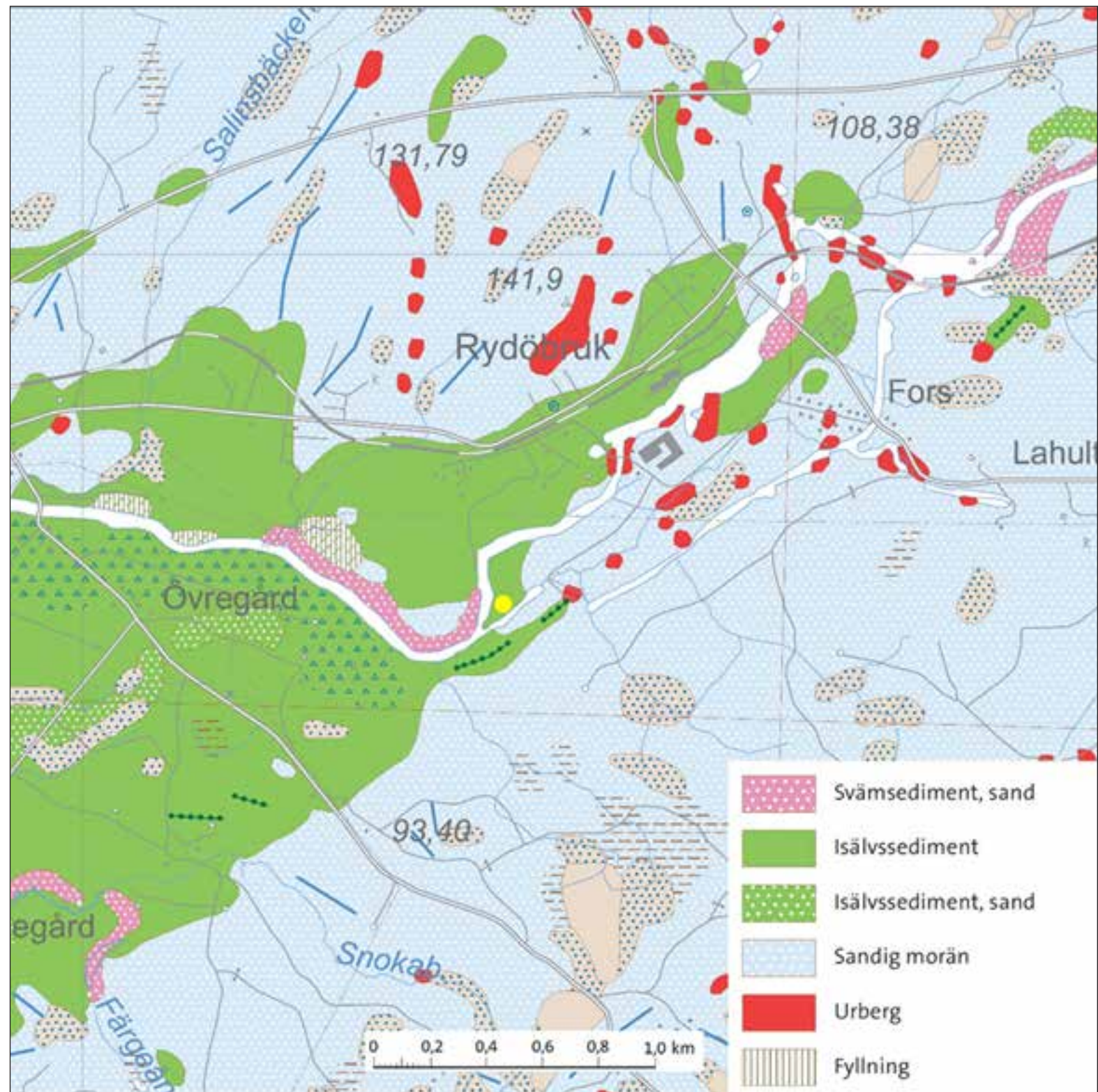
Föreliggande rapport behandlar en mindre arkeologisk undersökning av RAÄ 214 (Torup sn) (lst dnr 431-6032-15) (figur 1). Undersökningen genomfördes som en fältinventering av en upplöjd åker. Insatsen har utfört inom ramen för projektet Barnens Kulturmiljö i Rydöbruk som finansierats av Arvsfonden. Projektet drivs i samarbete mellan en projektgrupp från Rydö historiska föreningen och personal vid Rydöbruks skola. Projektledare har varit Lennart Hildingsson. Den här avrapporterade undersökningen utfördes som del av en temavecka under våren 2016 där elever från Rydöbruks skola på olika sätt utforskade naturmiljön och historien med utgångspunkt från ett område vid Klubbåns utflöde i Nissan (figur 2). Denna rapport har inte som ambition att beskriva de alla de aktiviteter som utförts under denna temavecka. Istället avser rapporten att kortfattat redovisa undersökningens resultat i relation till de frågeställningar som utgjort underlaget för länsstyrelsens beslut att tillåta ingrepp i fornlämningen. Undersökningen har utförts under ledning av fil Dr Carl Persson (Carl Persson Fornforskaren AB) som under fältarbetsfasen assisterats av Marja Kulju. Fältinventeringen har utförts av ett sextiotial barn i åldern 7-13 år. Rapporten har utan kostnad layoutats av Kulturmiljö Halland som också låtit rapporten ingå i deras rapportserie.

Figur 2. Det plöjda undersökningsområdet (röd polygon) invid markeringen av RAÄ 214 utmärkt på fastighetskartan. Väster om undersökningsområdet återfinns stenåldersboplatsen RAÄ 219. Strax utanför kartans västra begränsning på Nissans norra sida återfinns den sannolikt mellanmesolitiska boplatsen RAÄ 215. RAÄ 133 NO om undersökningsområdet utgörs av resterna av ett järnbruk. Det blå krysset norr om undersökningsområdet markerar den ungefärliga fyndplatsen för ett stort antal flintföremål, bland annat den mikrospånkärna som återfinns i figur 5.

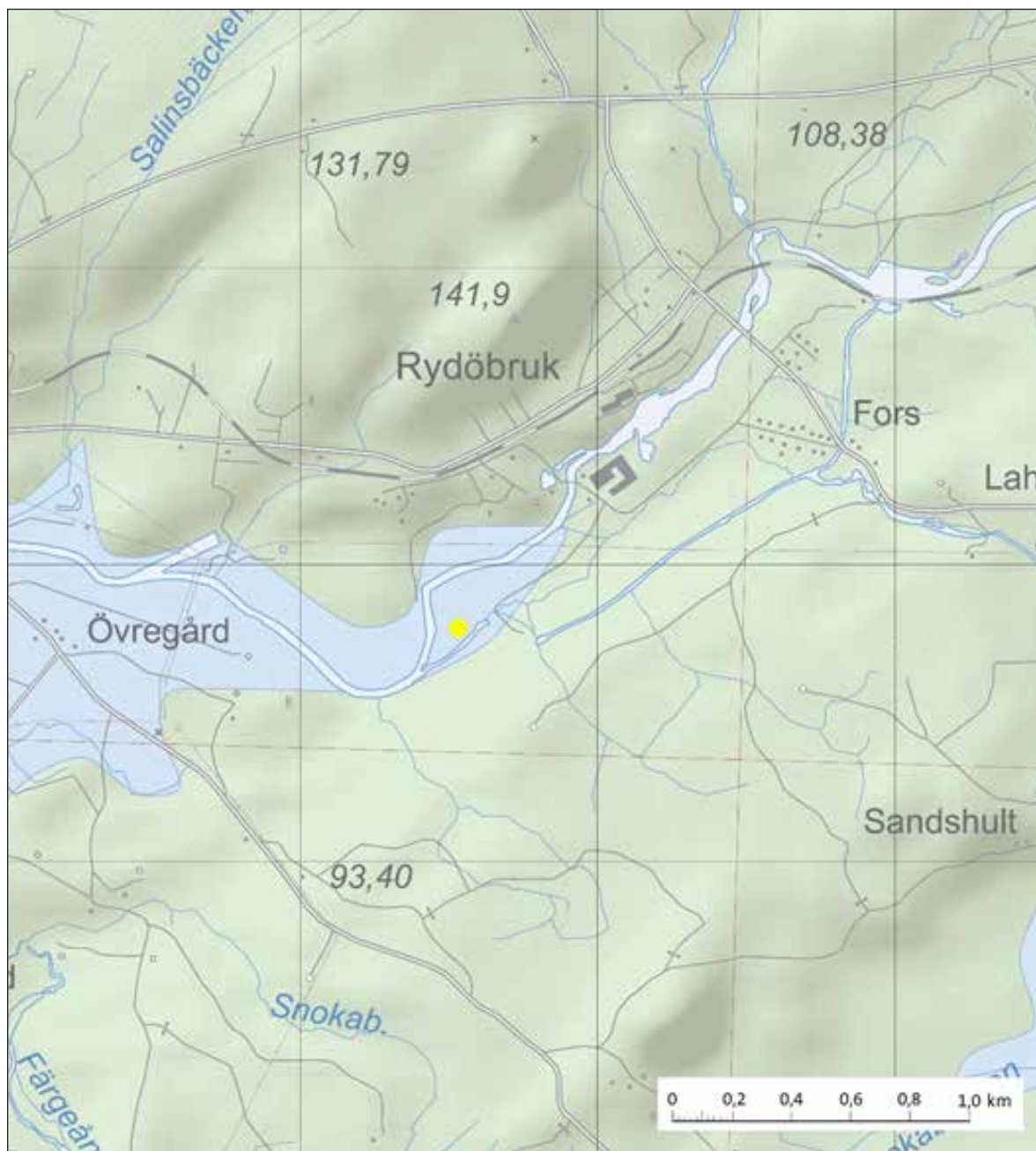
Naturmiljö, topografi och fornlämningar

Som framgår av figur 3 präglas området av isälvssediment som förmodligen avsatts då Nissan under senglacial löpt ut i en insjö (Figur 4). Vid undersökningen kunde det konstateras att matjordslagret hade en mäktighet på cirka 0,25 meter. Under detta lager vidtog sand med enstaka stenar i

Figur 3. Utdrag ur jordartskartan, undersökningsområdet markerat med gul punkt. Undersökningsområdet är beläget isälvssediment som avsatts under senglacial tid då området täckts av en insjö (jmf figur 4). (© Sveriges geologiska undersökning)

varierande storlek. RAÄ 214 ligger intill Nissan södra strand alldeles uppströms det tillflöde som Nissan har från Klubbån. De båda vattendragen formar, där de möts, en kilformad udde som sträcker sig längs och delvis ut i Nissan (figur 2). Längre uppströms formar markområdet mellan Nissan och Klubbån en långsträckt och låglänt platå som idag är ett skogsområde (Vekaparken). Området är bevuxet med lövträd och dominerat av fullvuxna ekar. Från den tidiga bruksepoken (1820-tal) finns dokument som berättar om fält som används för odling längs Klubbån i Veka. Efter förra sekelskiftet (1900) började området användas dels för bete av nötboskap och dels för rekreation. Det senare resulterade i tennis- och kägelbana, badplats i Klubbån och promenadstigar. Under 1900-talet har en plantskola för uppdrivning av barrträd legat i anslutning till undersökningsområdet. Undersökningen utfördes på en igenväxande åker med en höjd av cirka 72 m ö h bevuxen med lövsly och enstaka granar (Figur 6, 8 och 9). Vid samtal med änkan till den

Figur 4. För cirka 13 000 år sedan fanns det en insjö i Nissa dalen vars östra ända nådde Rydöbruk. Undersökningsområdet markerat med gul punkt. (© Sveriges geologiska undersökning)

lantbrukare som sist brukade åkern framkom att den plöjts fram till 1983.

Med undersökningens ringa omfattning i åtanke är ambitionerna här vad det gäller att beskriva näraliggande fornlämningar begränsad. Eftersom undersökningen huvudsakligen resulterade i fynd av flinta och slagg kommer dock näraliggande boplatser av relevans för tolkningen att kortfattat beskrivas (figur 2). Cirka 1 kilometer VNV om undersökningsplatsen återfinns stenåldersboplatser Torup 219. Boplatserna är belägna på motsatta sidan av Nissan i ett markerat höjdläge. Vid en arkeologisk utredning 1990 påträffades slagen flinta och platsen tolkades som en huvudsakligen bortplöjd stenåldersboplatser. Ytterligare sexhundra meter västerut vid Kilåns utlopp i Nissan återfinns boplatserna Torup 215 som påträffades 1919 av Uno Sundelin. Han beskrev att 24 bitar flinta tillvaratagits, samtliga av sydiskandinavisk typ. Bland fynden fanns 4 spån/spånfragment vilket antyder en datering till mellanmesolitik tid (Sundelin 1920:185). Cirka 600 meter åt NO på den norra sidan av den numera uppdämda forsen har Rydö Bruksjärnbruk legat (Torup 133). Bruket, som aldrig hade egen järntillverkning anlades 1742 och upphörde 1869. Bruket bestod av ståltrådsdrageri, kniphamrar, stålverkstad, slipverk och mjölkvarn. Järnbruket drevs med köpejärn från Jönköpingsbergslag. Inom området finns en del slagg i markytan.

Figur 5. Mikrospånkärna påträffad cirka 100 meter NNV om undersökningsområdet av Ove Gustavsson (jmf figur 2). Kärnan kan dateras till mellanmesolitik tid (Foto: Carl Persson)

Undersökningsområdets karaktär

Uppgifterna om RAÄ 214 (Torup sn) i FMIS är knapphändiga. Boplatsen är inte avgränsad och det uppges endast att det där enligt flera Rydöbor kunde påträffas rikligt med flinta när det bedrevs plantskola på platsen. Lennart Hildingsson (född 1958), som leder projektet Barnens Kulturmiljö i Rydöbruk, mindes att han i anslutning till det område som plöjts plockat flinta i sin ungdom. Vid samtal med en besökande person i samma ålder framkom att flintor också påträffats något norr om det fält som plöjts inför undersökningen. Andra ordsbor kunde berätta att plantskolan huvudsakligen varit belägen omedelbart sydöst om den plöjda ytan och att det där plockats flinta. Vid samtal med Ove Gustavsson (född 1945) som i sin ungdom plockat flinta i området framkom att det då endast förekom spridda flintor i det område som plöjts. Istället utpekades en åker cirka 100 meter NNV om undersökningsområdets nordliga spets där han förr plockat stora mängder flinta (figur 2). Bland fynden som uppvisades återfanns en mikrospånkärna som dokumenterades genom fotografering (figur 5). Fyndplatsen har mätts in med GPS och registrerats i FMIS. Förståelsen av hur området använts under historisk tid och stenåldersboplatsens utbredning förändrades således under undersökningens gång.

Undersökningens målsättning och metod

Eftersom fornlämningar är skyddade måste varje ingrepp motiveras. En viktig förutsättning för undersökningen var att fornlämningen redan var skadad av plöjning och därför bedömdes ha ett begränsat vetenskapligt värde. För att minimera ytterligare skadorna plöjdes undersökningsytan endast ned till ca 0,2 meters djup. Eftersom åkern inte plöjts på över 30 år resulterade inte plöjningen i en fullständigt öppen jord (figur 6, 8 och 9). Delar av åkern var även efter plöjning täckta av gräs och en del kunde inte plöjas på grund av en medelstor gran. Sammantaget plöjdes en yta av cirka 956 m² (figur 11).

Figur 6. Den plöjda åkern fotograferad mot SV. (Foto: Carl Persson)

Metoden för fyndinsamlingen utgjordes av plockning av flinta och övriga fynd. Barnen som utförde undersökningen släpptes efter en kort introduktion ut i åkern i grupper av cirka 15 personer (figur 7 och 8). Sammantaget uppskattas att cirka 100 barntimmar använts vid inventeringen av åkern. När fynd påträffades påkallades uppmärksamhet från fältarbetsledarna som bedömde dess relevans. Fynd av flinta gavs ett nummer och mättes in med handhållen GPS (Garmin Oregon 600). Några koncentrationer av kol och slagg mättes också in. Övriga fynd insamlades och fördes endast till fyndinsamlingsenheten Åkern. Två provgropar (ca 0,7 X 0,7 m) grävdes N om den plöjda åkern (bilaga 4). Då det visade sig att barnen föredrog att arbeta i den plöjda åkern undersöktes dessa endast delvis och med låg ambitionsnivå. I groparna påträffades enstaka slaggbitar och porslin (bilaga 3).

Undersökningens övergripande syfte var att bidra till kunskapen om inlandet under stenåldern. Tidigare forskning har påvisat att spåren av människors aktiviteter i Finnveden är tydliga mellan ca 7 200 f Kr - 5 500 f Kr, det vill säga mellanmesolitisk tid (Persson 2012). Spåren i form av boplatser från tidigmesolitikum är få och bilden av områdets neolitikum är oklar (Taffinder 1982; Persson 2014). De undersökta boplatserna som ligger till grund för bilden av stenåldern i det småländska inlandet är huvudsakligen belägna kring Fornbolmen. Då RAÄ 214 är belägen mellan kusten och inlandet var förhoppningen att resultaten från undersökningen skulle kunna tillföra ny kunskap om förhållandet mellan kusten och inlandet under mesolitisk tid. Undersökningen har också en betydelse ur ett mer antikvariskt perspektiv. Genom undersökningen finns det möjligheter att beskriva och karaktärisera fyndinnehållet på stenåldersboplatser från det halländska inlandet. Resultatet är av betydelse för den fortsatta exploateringsarkeologiska verksamheten i området. De konkreta målsättningarna kan beskrivas i enlighet med nedanstående punkter.

- Att avgränsa och datera boplatserna.
- Att karaktärisera fyndmaterialet från stenåldern.
- Att kortfattat relatera resultaten till övriga undersökta stenåldersboplatser i inlandet.

Källkritiska överväganden

Väderförhållandena vid undersökningen var varierade och präglades av återkommande regnskurar. Regnandet försvårade till viss del inventeringen men medförde samtidigt att flintorna framträdde tydligt i jorden (figur 9). Som beskrivits ovan var en av undersökningens förutsättningar att platsen är tämligen störd av olika aktiviteter. Av bilaga 3 framgår att stora mängder tämligen recent material påträffades i åkern. Slaggen, kalkstenar och spikar hör förmodligen till en fas där området nyttjats för metallhantering, sannolikt smide. Det finns inga uppgifter om att området nyttjats för detta syfte men det förefaller inte som att aktiviteterna är förhistoriska. Möjligen härrör fynden från mer tillfälliga aktiviteter under 17- eller 1800 talen. Fynden av Höganäskera-mik, glas och porslin hör sannolikt samman med åkerns brukning och aktiviteter vid plantskolan under sent 1800 tal och första hälften 1900 talet. Från senare tid hör en kaviartub av märket *Flyg kaviar*, och en dragkapsyl. Till de mest recenta fynden hör ett batteri, ett stort antal fragment av lerduvor samt en *Kung Fu Panda* figur av plast. De samlade fynden bekräftar alltså bilden av en tämligen störd fornlämning.

Angående stenåldersfyndens källkritiska värde kan det konstateras att de påverkats av plöjning. Det finns dock ingen anledning att förmoda att de förflyttats några längre sträckor. Med närheten till Nissan och Klubbån kan det inte uteslutas att flintorna förflyttats och påverkats av vattenrörelser. Vid en sådan storskalig påverkan kan man förvänta sig att flintorna fraktionerats efter storlek.

Figur 7. Innan inventeringen av åkern påbörjades instruerades varje grupp barn om tillvägagångssättet. (Foto: Carl Persson)

Någon sådan påverkan kan dock inte ses (figur 11). Två av flintorna (fnr 102 och 108) är möjligen något svallade men övriga ger ett mycket välbevarat intryck. Det förefaller följaktligen som att de påträffade flintorna är väl lämpade som underlag för en generell förståelse av fyndspridningen. Fältinventeringar i plöjd åker är en etablerad arkeologisk metodik. I detta projekt har en inventering med uttalat vetenskapligt syfte utförts av barn vilket nuförtiden är ovanligt. Under början av 1900-talet användes dock barn vid arkeologisk forskning av exempelvis Knut Kjellmark (Krona 1998). De barn som deltagit vid undersökningen hade av naturliga skäl en begränsad erfarenhet av arkeologiska undersökningar. Barn har dock vissa specifika förutsättningar som gör dem lämpliga för fältinventering. En säker iakttagelse är att barn har betydligt bättre synskärpa än medelålders arkeologer. De kan på långt avstånd upptäcka även mycket små flintbitar. En mer osäker iakttagelse är att barn verkar ha en större förmåga att upptäcka avvikelser av alla slag. Möjligen är det så att de inte generaliserar visuell information på samma sätt som vuxna. I praktiken har det inneburit att de vid fältinventeringen påträffat en stor mängd fynd som de inte instruerats att leta efter. Bristen på erfarenhet har således kompenseras av en god observationsförmåga. Effekten av de skiftande individuella förutsättningarna har minimerats genom att samma område inventerats upprepade gånger av olika grupper av barn. Vid fältarbetet visade det sig att somliga individer hade ett ovanligt stort intresse och en exceptionell förmåga att hitta flinta (figur 10). Dessa barn spenderade mer tid vid den arkeologiska undersökningen och fick speciella uppdrag såsom att leta lite extra i fyndtomma områden.

I avsikt att värdera undersökningens resultat besiktigade rapportförfattaren inledningsvis den plöjda åkern. Rapportförfattaren, som har en omfattande erfarenhet av fältinventeringar, spende-

Figur 8. Barn som letar flinta i åkern under ledning av Maja Kulju. När flinta påträffades markerades platsen med en träpinne varefter fyndet gavs ett nummer och mättes in med GPS. (Foto: Carl Persson, mot NO)

Figur 9. Fyndletandet underlättades av återkommande kraftiga regnskurar som medförde att nya fynd framträdde. (Foto: Carl Persson, mot SV)

Figur 10. Elliot och Nadja var några av de barn som utmärkte sig som dedikerade och skickliga flintletare. Här fotograferade under en av många regnskurar (Foto: Carl Persson)

rade cirka 15 minuter med att leta flinta i åkern. Insatsen torde motsvara en normal insats vid en arkeologisk utredning. Vid eftersökningen påträffades två flintor. Efter barnens genomsökning hade 116 flintor påträffats, inklusive de två tidigare påträffade flintorna som lämnats kvar. Sammantaget torde barnens samlade insatser ha resulterat en representativ bild av fyndspridningen inom området. Det bör alltså betonas att barnens insatser inte kan karaktäriseras som någon form av oseriös lek-arkeologi. Deras insatser har hållit en hög fältarkeologisk nivå.

Resultat

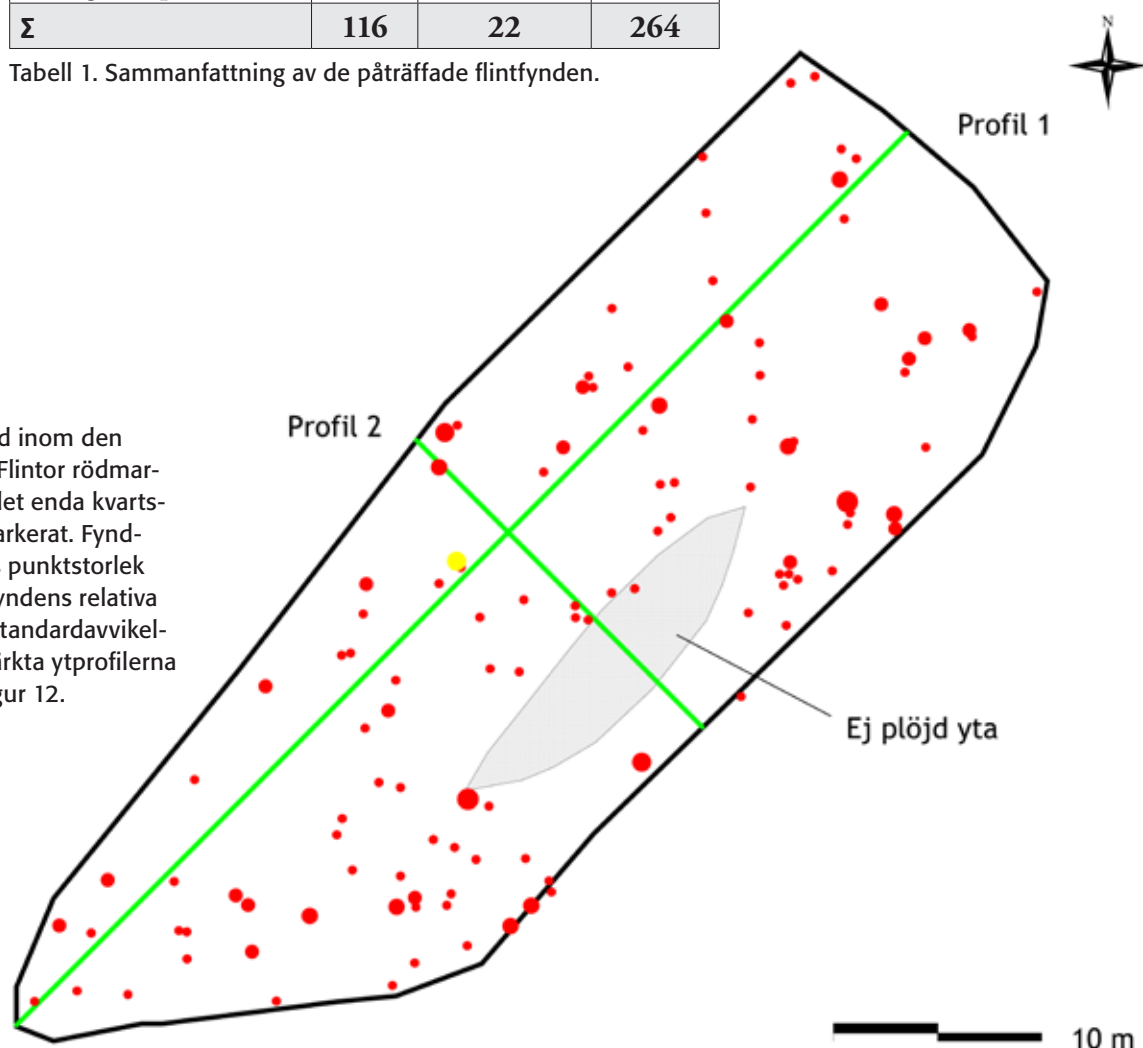
Stenåldersboplatsens karaktär, fynd och datering

Den upplöjda delen av åkern uppgick till ca 956 m². Som framgår av figur 12 sluttade åkern svagt mot SV och SO. I mitten av åkern återfanns en yta som inte kunde plöjas på grund av förekomsten av ett träd (figur 11). I den plöjda åkern påträffades 116 bitar flinta med en sammanlagd vikt av 264 gram (tabell 1 samt bilagorna 1 och 2). Det är tveksamt huruvida det enda påträffade kvartsavslaget härrör från mänskliga aktiviteter. Av figur 13 framgår att den övervägande delen av flintfynden utgjordes av små flintor med en genomsnittlig vikt av 2,2 gram.

Typ	Antal	Brända	Vikt (g)
Avslag	89	17	162
Kärna (avsl)	1		8
Kärnfragment (avsl)	1		9
Mikrospånkärna	2		19
Spån	4		12
Spånfragment	15	5	15
Mikrospån	2		0
Avslagsskrapa	2		39
Σ	116	22	264

Tabell 1. Sammanfattning av de påträffade flintfynden.

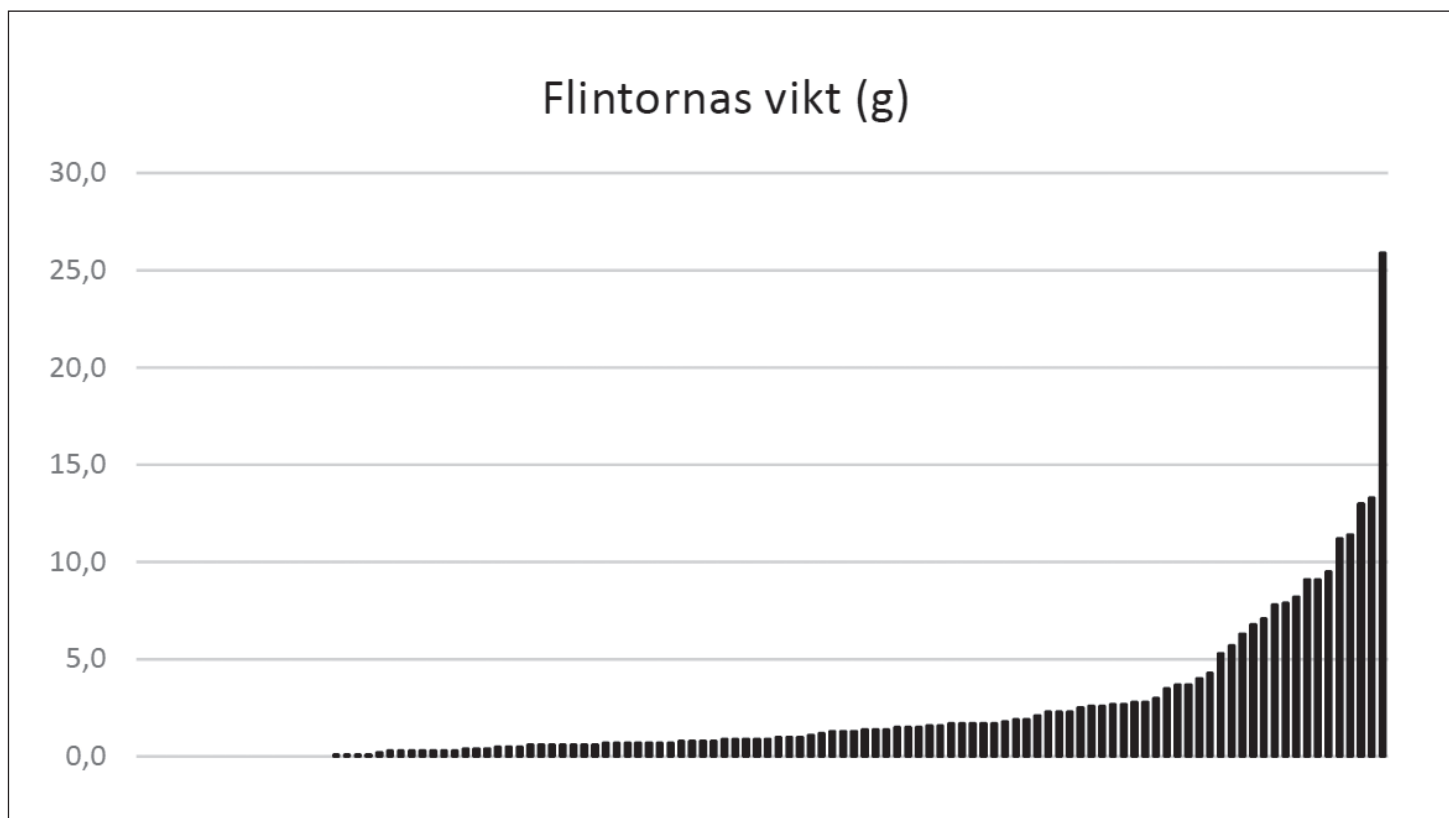
Figur 11. Fynd inom den plöjda ytan. Flintor rödmarkerade och det enda kvartsfyndet gulmarkerat. Fyndspridningens punktstorlek baseras på fyndens relativa vikt (-1->3 standardavvikelse). De utmärkta ytprofilerna återfinns i figur 12.

Flintmaterialet uppvisar inga tydliga typologiska drag i form av mikroliter eller andra daterbara redskap. De påträffade skraporna kan endast ges en allmän datering till stenåldern (figur 14). De använda reduktionstekniker som kan spåras i materialet är dock tämligen enhetliga och kännetecknas av systematisk produktion av spån- och mikrospån genom mjuk teknik (figur 15 och 16). Denna teknologi kan föras till mellanmesolitisk tid och ur ett sydiskandinaviskt perspektiv förknippas tekniken med sen Maglemosekultur och tidig Kongemosekultur (Sørensen 1996;

Figur 12. Lidarbaserade profiler som i fri skala visar undersökningsytans överyta. Profilernas belägenhet återfinns i figur 11.

Figur 13. Huvuddelen av flintorna var små. Flintor under 0,1 gram har i fyndtabell och figur givits värdet 0. Flintan med en vikt av över 25 gram utgjordes av skrapa (fnr 113).

Sørensen 2006). Teknologin spreds från sina innovationsområden i Ryssland till Sydskan-dinavien via norra Finland och Nordnorge. I syd Skandinavien har teknologin existerat sedan århundradena före 7 000 f Kr (Sørensen et al 2013). Fynden från RAÄ 214 har påtagliga likheter med andra fynd från Finnveden. Det som framförallt kan noteras är att fynden är fragmenterade och uppvisar spår av en konsekvent spånteknik (Jönsson & Persson 2003; Persson 2012a). Detta förhållande beror sannolikt delvis på att flinta inte existerar naturligt i området. All flinta i inlandet, vilket även gäller de här diskuterade bitarna, har förts från havet och därför nyttjats med sparsamhet. Utifrån de samlade dateringarna från boplatser i Finnveden börjar boplatser med en sådan teknik uppträda i inlandet ca 7 400 f Kr och förekommer fram till cirka 5 500 f Kr. Vid en nyligen genomförd undersökning av en mesolitisk lägerplats i Smålandsstenar med ett likartat fyndmaterial erhöles en datering till 7310-7210 f Kr (2 sigma) (Gustafsson 2014). Det förefaller alltså ur flera perspektiv rimligt att föra huvuddelen av fynden till mellanmesolitikum vilket motsvarar boreal eller tidigatlantisk kronozon. Det bör dock betonas att det i fyndmaterialet kan finnas enstaka flintor från andra perioder under stenåldern.

De inmätta fynden uppvisar i sin helhet en tämligen jämn spridning över ytan. Det finns inte heller några koncentrationer av redskap, spån, mikrospån, kärnor eller brända flintor (figur 17-19), Fyndspridningen och topografin antyder att den undersökta ytan endast utgör en del av en större stenåldersboplat. Denna slutsats stöds också av de fynd som gjorts av närboende på närliggande platser under de senaste decennierna (figur 2 och 5). Av fyndsperidningen kan man också sluta sig till att flintan inte ackumulerats genom en systematisk reduktion av flinta. Inte heller finns det något som tyder på att flintan ackumulerats via kortvariga aktiviteter vilka krävt stora mängder flinta, exempelvis slakt. Den relativt höga andelen spån/spånfragment och det faktum att få flintor uppvisar spår av kortax (figur 18 och bilaga 2) tyder på kärnor fört färdigpreparerade till platsen och att spån och avslag framställts för att möta uppkomna behov. Det är också möjligt att en stor del av spånen förts i färdigt skick till platsen. Man kan i sammanhanget notera att skraporna tydligt avviker från det övriga materialet genom sin storlek. Med stor sannolikhet har de tillverkats på annan plats. De hade varit fullt möjligt att omarbete skraporna och det är möjligt att de är medvetet deponerade på platsen som offer eller kvarlämnades för framtida behov. Det är också möjligt att de helt enkelt tappats.

Att flintorna är fragmenteriska och jämförelsevis små kan tolkas som att de emanerar från tillfälliga aktiviteter. Denna intuitiva tolkning saknar dock vetenskapligt stöd. Det finns istället flera goda exempel på att relativt långvariga aktiviteter av sammansatta grupper, exempelvis familjer, skapar ett fyndmaterial som kan karaktäriseras som högst fragmentariskt. Som exempel på detta förhållande kan undersökningen av en mesolitisk boplat i Markaryd (RAÄ 71, Markaryd sn) nämnas. En längre tids aktivitet av en familj resulterade inte i mer än 586 flintor med en total vikt av 0,255 gram (Persson 2012). Ett annat exempel kan hämtas från nyligen undersökt, extremt välbevarad, mesolitisk hydda från Blekinge där fynden i hyddan huvudsakligen bestod av små spånfragment (Björk m fl 2014). Båda dessa platser skulle vara svåra att identifieras i en plöjd åker liknande den som undersökt inom ramen för detta projekt. Det går alltså inte att utifrån fyndspridningen på RAÄ 214 dra några slutsatser kring platsens avgränsade funktion .

Även om fyndmaterialet inte kan tjäna som underlag för en funktionsbestämning av boplat-sen är det tydligt att materialet indikerar mobilitet. Flintan är från kusten vilket visar att de som efterlämnat fynden följt Nissan cirka 40 km från havet för att nå boplat-sen. Om man under mellanmesolitisk tid fortsatte uppför Nissan ytterligare cirka 30 kilometer nådde man Fornbol-

mens utlopp i Nissan vid Reftele (figur 1). I området runt den norra delen Fornbolmen vid Reftele återfinns en stor mängd boplatser från mellanmesolitisk tid (Gustafsson 2008; Persson 1997). Ur detta övergripande perspektiv ter sig RAÄ 214 som en strategisk plats belägen mellan havet och Fornbolen. Också ur ett mer avgränsat perspektiv är platsen strategisk. Närheten till forsarna i Rydöbruk måste ha varit en utmärkt plats för fångst av stigande lax. Det var också en kognitiv tydlig plats, det vill säga en plats som det var lätt att memorera vägen till och beskriva för andra. Eftersom mellanmesolitikum präglades av hög mobilitet och stora sociala nätverk var detta viktiga faktorer (Hertell & Tallavaara 2011). Sannolikt var området nedanför forsarna en plats som under lång tid fungerade som en nod i ett mönster av mobilitet mellan kust och inland. Förmodligen besöktes platsen såväl familjer och större grupper som mindre grupper på mer specialiserade uppdrag, exempelvis jakt i inlandet.

Figur 14. Skraporna (fnr 114 och 113) var förhållandevis stora och kan inte ges mer än en allmän datering till stenålder. (Foto: Carl Persson)

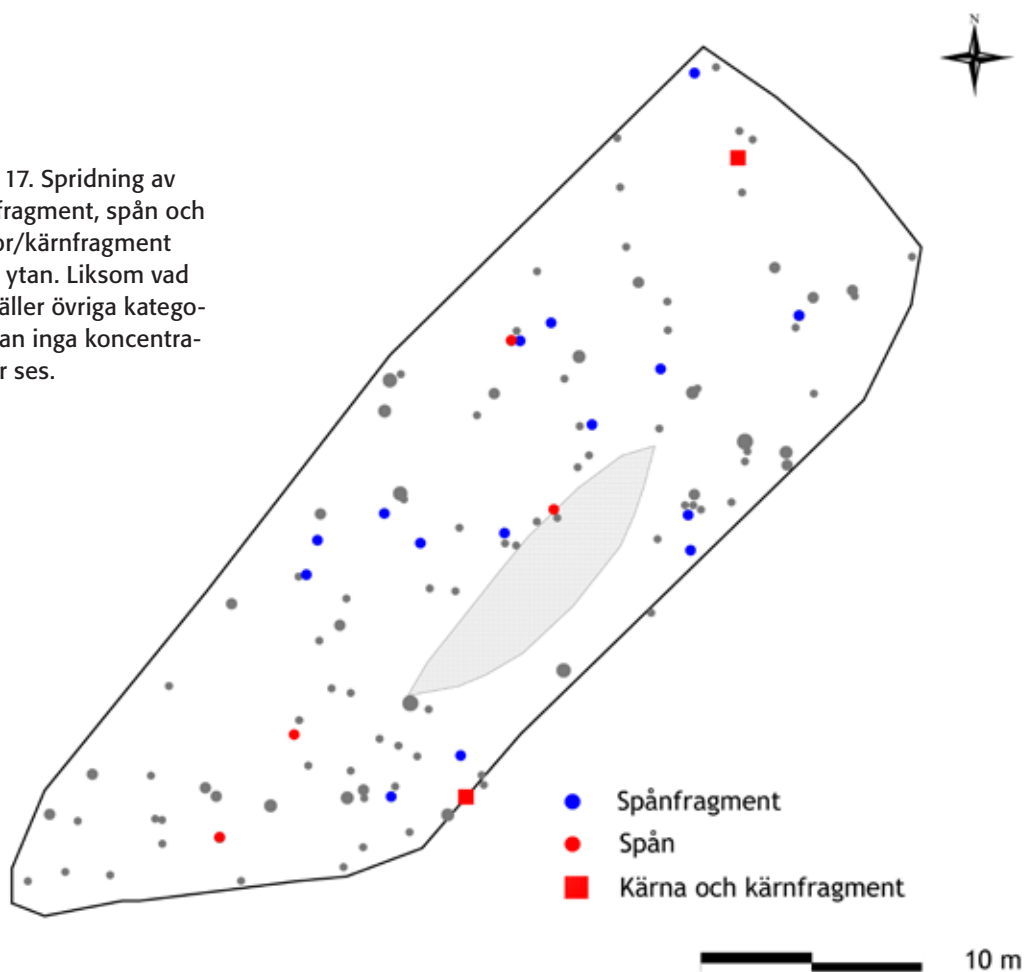

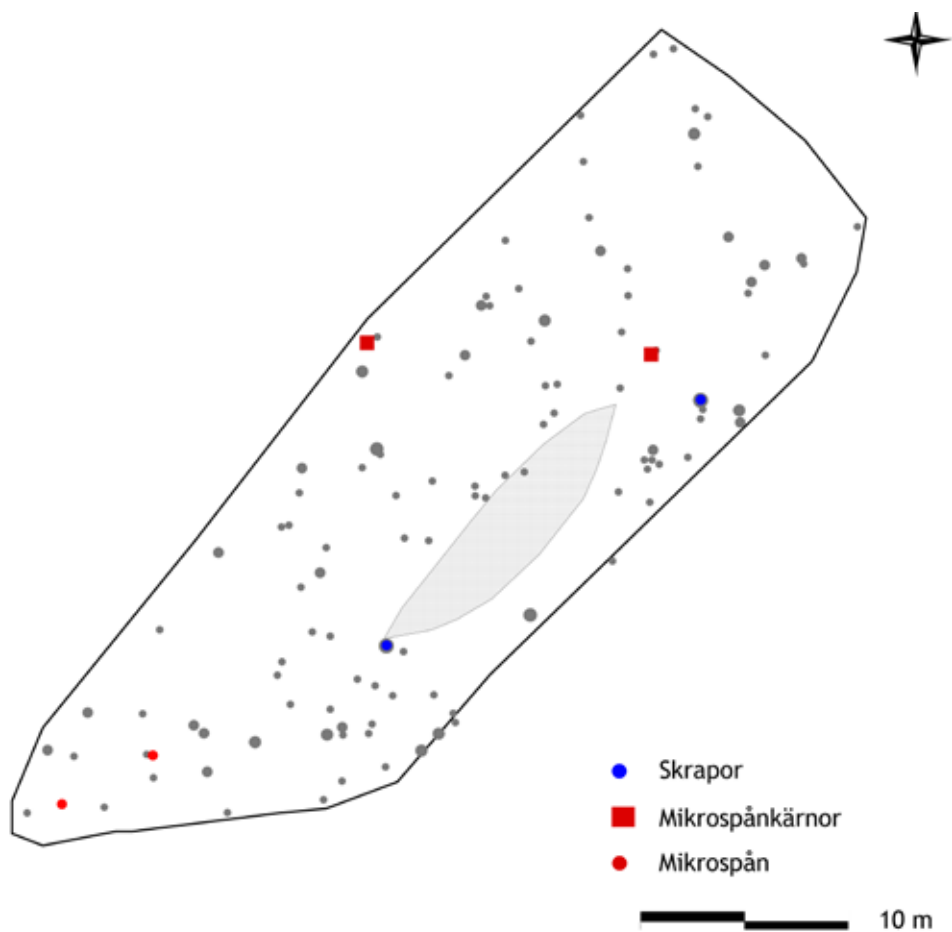
Figur 15. Mikrospån-kärnorna (fnr 111 och 112) var som på många andra ställen i inlandet små och hårt använda. Kärnorna kan dateras till mellanmesolitisk tid. (Foto: Carl Persson)

Figur 16. Spån och spånfragment med fyndnummer. Spånen var symmetriska och tillverkade med mjuk teknik. Liksom för mikrospånkärnorna förefaller en datering till mellanmesolitisk tid sannolik. (Foto: Carl Persson)

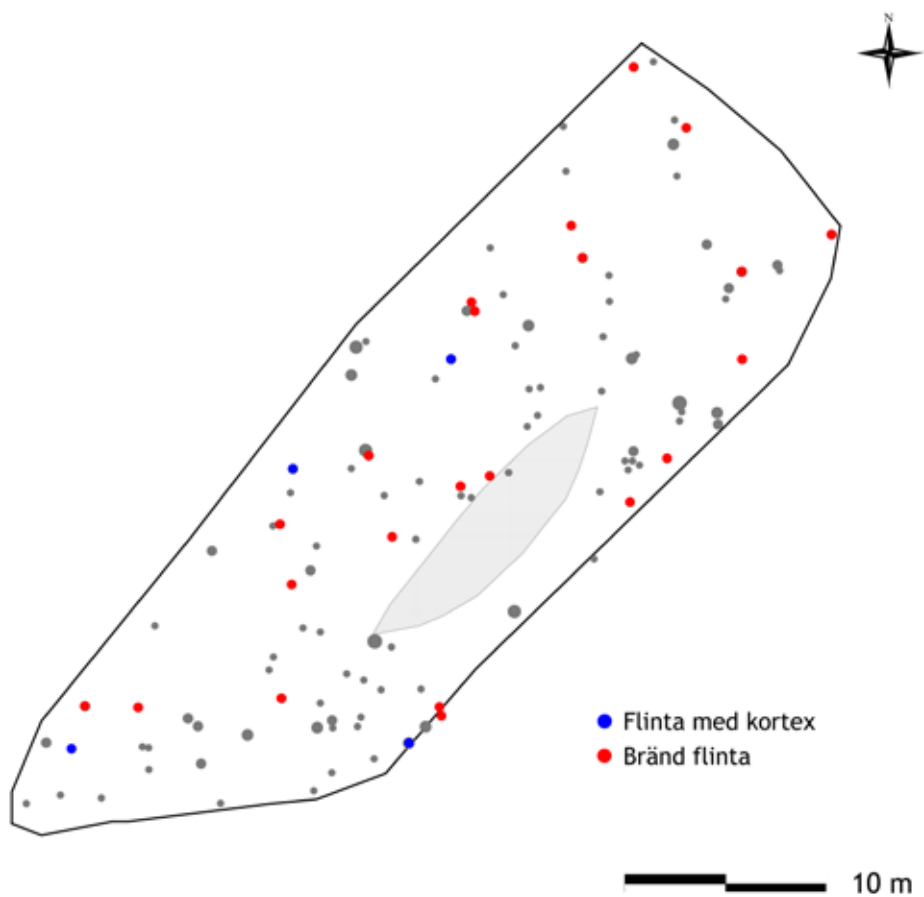

Figur 17. Spridning av spånfragment, spån och kärnor/kärnfragment inom ytan. Liksom vad det gäller övriga kategorier kan inga koncentrationer ses.

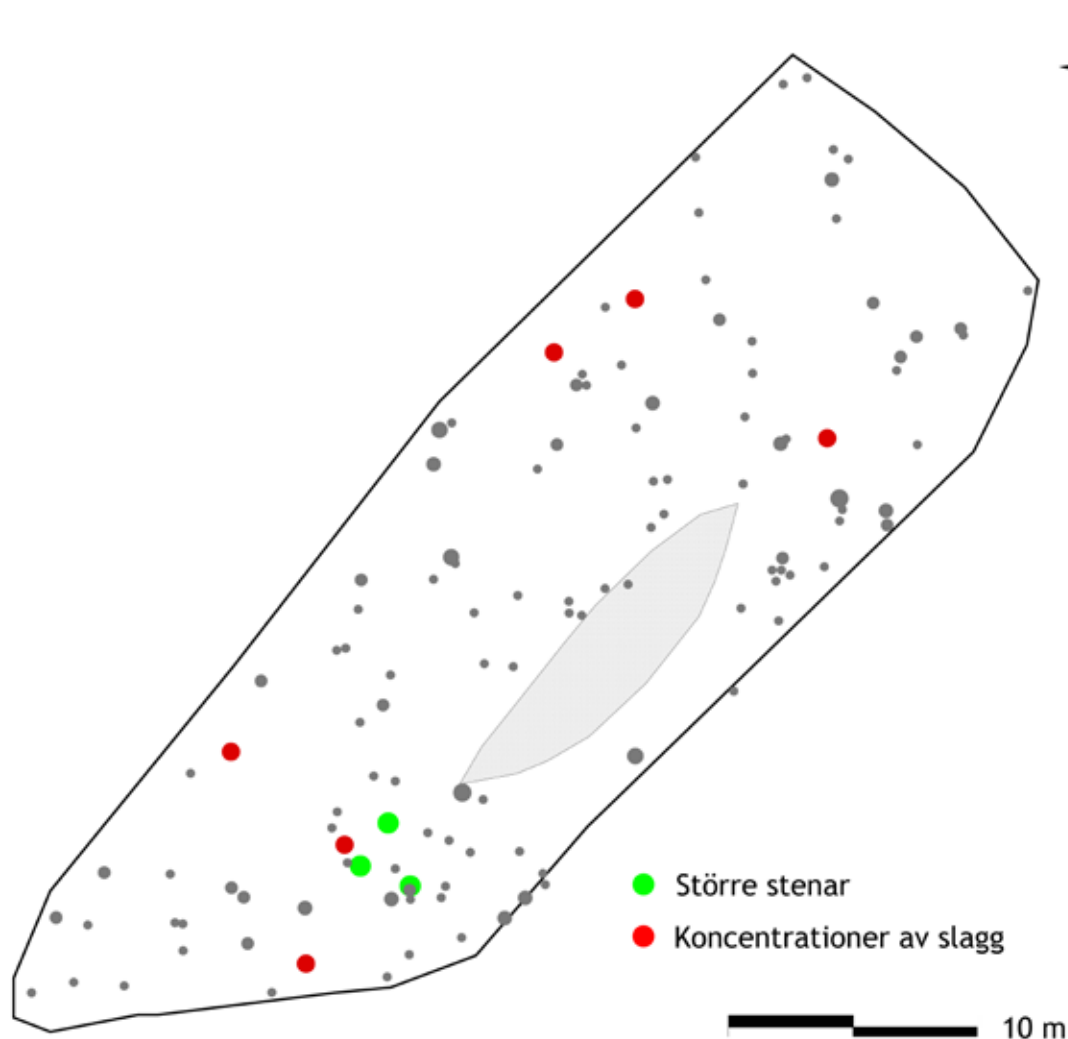
Figur 18. Spridningen av skrapor, mikrospånkärnor och mikrospån över ytan. Några koncentrationer kan inte ses.

Figur 19. Spridningen av bränd flinta och flinta där kortex återfinns över mer än halva yttersidan. Spridningen är tämligen jämn över ytan utom i två fall där brända flintor påträffats bredvid varandra. Det är möjligt att de stammar från samma bitar som spruckit då de bränts.

Spår av järnhantering

I åkern påträffades vid inventering 58 bitar slaggb med en sammanlagd vikt av 1597 gram. Det påträffades också 6 små bitar möjlig droppslaggb (bilaga 3). I åkern kunde också koncentrationer av mycket skörbränd sten, slaggb och kolbitar ses (figur 20 och 22). Anläggningarna var kraftigt plogskadade och det gick inte att klarlägga vilken funktion de haft, men förmodligen har de haft något att göra med järnproduktion eller smide. Det mest konkreta spåret av järnproduktionen utgörs av en slaggbbit med en fastsmält spik vilket skulle kunna indikera spiksmide (figur 23). Det påträffades också nio större spikar i åkern. Vid inventeringen noterades också några större stenar som inmättes och fotograferades (figur 20 och 21). Eftersom de inte sammanhänge med några fynd eller anläggningar var de sannolikt inte medvetet placerade på platsen. Det går inte att utifrån fyndmaterialet datera metallhantverket på platsen. En intuitivt grundad bedömning är att det rör sig om relativt sentida aktiviteter. Även om det inte finns något metallhantverk belagt på platsen är det möjligt området tillfälligtvis nyttjats av det närliggande järnbruket under 1800-talet

Figur 20. Inmätning av slaggb och kol koncentrationer, samt några större stenar som dock inte kunde kopplas till några konkreta aktiviteter (jmf figur 21 och 22).

Figur 21. I den i övrigt nästan stenfria åkern förekom tre större stenar i den södra delen (jmr figur 20). Stenarna ingick sannolikt inte i någon konstruktion. (Foto: Carl Persson, mot SO)

Figur 22. En av slagghkoncentrationerna som påträffades vid inventering av åkern (jmr figur 20). (Foto: Carl Persson).

Figur 23. Slaggbit med fastsmält spik från åkern. (Foto: Carl Persson)

Undersökningens måluppfyllelse samt avslutande reflektioner

I relation till undersökningens målsättningar har följande konkreta resultat erhållits.

- Undersökningen har inte kunnat avgränsa stenåldersboplatsen. Boplatsen är avsevärt mycket större än vad som framgår av uppgifterna i FMIS. Förmodligen fortsätter boplatsen längs Nissans strand upp till forsarna cirka 700 meter uppströms.
- På teknologiska grunder bedöms huvuddelen av stenåldersfynden stamma från mellanmesolitisk tid.
- Flintfynden liknar på alla sätt de fynd som påträffats runt Fornbolmens norra del.
- Platsen bedöms ha fungerat som en nod i ett mönster av mobilitet mellan kusten och inlandet runt Bolmen

Utöver de förväntade fynden har också spår av metallhantverk påträffats. Sannolikt rör det sig om smidesverksamhet under 1800-talet. Undersökningen har också gett tillfälle till reflektioner kring pedagogisk verksamhet och arkeologi. Som nämnts ovan avser denna rapport inte att avrapportera det pedagogiska projektet i sin helhet. Det är dock uppenbart att de deltagande barnen haft lika roligt, och lärt sig lika mycket nytt som undertecknad. Ur ett strikt antikvariskt perspektiv som betonar fornlämningars skyddsvärde kan det konstateras att deltagande av skolbarn vid en arkeologisk undersökning inte automatiskt innebär att resultatet blir sämre. Det har istället framkommit att barn genom sin förutsättningslösa attityd, goda syn och känsla för detaljer kan tillföra värdefull kompetens till arkeologiska undersökningar. Efter att fynden registrerats har de visats för eleverna klassvis varvid resultat och tolkningar diskuterats. Tolkningarna

har använts i den pedagogiska verksamheten på skolan. I skrivande stund arbetar eleverna med att färdigställa en utställning om stenåldern. I arbetet med utställningen har rapportförfattaren deltagits som diskussionspartner.

Det kan avslutningsvis noteras att undersökningsresultaten ger inblick i relationen mellan de uppgifter som finns i de antikvariska registerna och den kunskap om fornlämningar som existerar i lokalsamhällena. RAÄ 214 är ett exempel på en boplats som genom uppgifter från boende i området registrerats i FMIS som bevakningsobjekt och bedömts som stenåldersboplats med ett ?. Under fältarbetets gång har det genom inventering och samtal med boende i området framkommit att RAÄ 214 är en boplats av betydande storlek. Det har också framkommit att boplatsen var väl känd av äldre människor i Rydöbruk med omnejd. Detta förhållande är inte ovanligt och understryker vikten av att tillvarata den kunskap som existerar i lokalsamhällena vid arkeologiska undersökningar

Sammanfattning

Föreliggande rapport behandlar en mindre arkeologisk undersökning av RAÄ 214 (Torup sn). Undersökningen utfördes som en fältinventering av en upplöjd åker. Insatsen har utfört inom ramen för projektet Barnens Kulturmiljö i Rydöbruk som finansierats av Arvsfonden. Projektet drivs i samarbete mellan en projektgrupp från Rydö historiska föreningen och personal vid Rydöbruks skola. Undersökningen resulterade i fynd av flinta från mellanneolitisk tid. Den plöjda ytan utgjorde endast en mindre del av en större stenåldersboplats. Vid undersökningen påträffades även slagg vilket tyder på platsen använts vid järnhantering, sannolikt under 1800 talet. Undersökningen har påvisat att det går att hålla en hög fältarkeologisk kvalitet vid undersökningar som huvudsakligen utförs av barn

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-6032-15

Fastighet: Övregård 1:34 i Hylte kommun, Halland

Undersökare: Rydö historiska förening

Undersökningstid: 2016-04-25 – 2016-04-29

Personal: Carl Persson, Maja Kulju samt personal och barn från Rydöbruks skola

Accessionsnummer: HM 29030

Läge: Blad 5C3h SV

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM, Koordinater för undersökningsytans sydvästra hörn:
N 6313740, E 476407

Litteratur

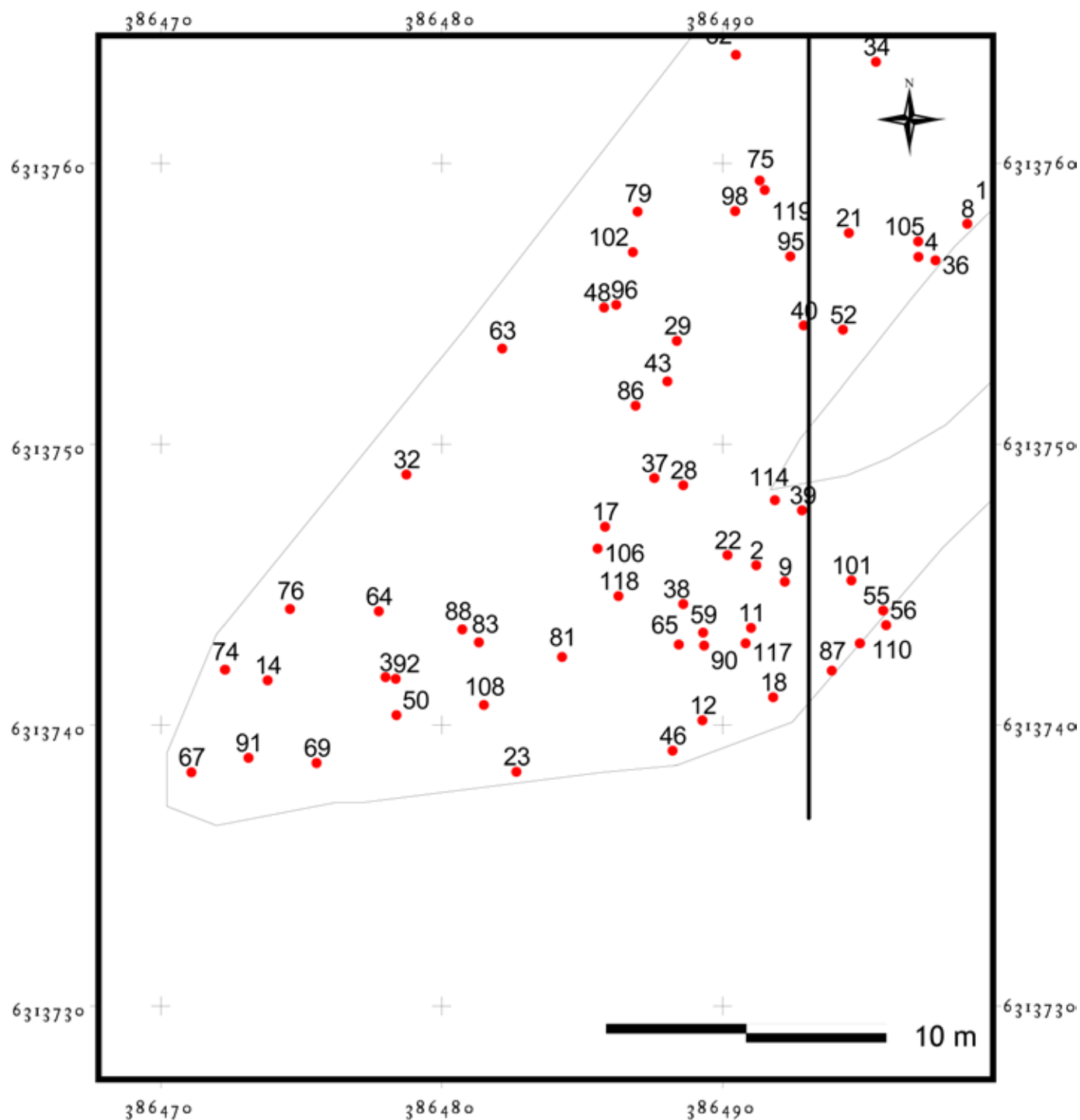
- Björk m fl 2014. Lussabacken norr. Boplatsslämningar från mesolitikum, neolitikum, bronsålder och järnålder. Blekingemuseum Rapport 2014:9
- Hertell, E. & Tallavaara, M. 2011. High Mobility or Gift Exchange – Early Mesolithic Exotic Chipped Lithics in Southern Finland. I Rankama, T. (ed.) *Mesolithic interfaces: variability in lithic technologies in Eastern Fennoscandia*. Helsinki: Suomen arkeologinen seura.
- Gustafsson, J. (2008) Paradis i inland. *Urminne 2008/7*
- Gustafsson, J (2014) Fällinge (underutgivning, preliminär titel) Jönköpings läns museum. *Arkeologisk rapport 2014:34*
- Jönsson, Å. & Persson, C. (2003). Särskild arkeologisk undersökning, Stenåldersboplat, Odensjö, RAÄ 123, Odensjö 3:11, Odensjö socken, Kronobergs län, Småland. *Smålands museums rapport 2003:48*
- Krona, K. (1998). Flintplockarna. I Nilsson, G. (ed.) *Almundryds hembygdsförening. Årsskrift 1998*
- Persson C. (1997). Mesolitikum i Jönköpings län. I Nordström, M. & Varenius, L. (ed.). *Det nära förflutna: om arkeologi i Jönköpings län*. Jönköping: Jönköpings läns museum
- Persson, C. (2012). *Den hemliga sjön. En resa till det smäländska inlandet för 9000 år sedan*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet
- Persson, C. (2014). Boplatsten på Gettersö och gropkeramisk kultur, RAÄ 125:1, Annerstad socken, Ljungby kommun, Kronobergs län. Arkeologisk undersökning. *Smålands museum rapport 2014:14*
- Taffinder, J. 1982. The Stone Age in Southern Småland. A presentation of the Existing assemblages with Special Consideration of their Mesolithic Components. C-uppsats Arkeologiska institutionen Uppsala universitet.
- Sundelin, U. 1920. Om stenåldersfolket och sjönötens invandring till det smäländska höglandet. *Ymer*. 40:e årgången
- Sørensen, S., A. (1993). *Kongemosekulturen i Sydsandinavien*. Diss.
- Sørensen, M. (2006). Teknologiske traditioner i Maglemosekulturen. En diakron analyse af Maglemosekulturens flækkeindustri. I Eriksen, B., V. (ed) Stenaldersstudier. Tidigt mesolitisk jægere og samlere i Sydsandinavien. *Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 55*. Højbjerg
- Sørensen, M., Rankama, T., Kankaapää, J., Knutsson, K., Knutsson, H., Melvold, S., Eriksen,

B.V. & Glørstad, H. (2013). The first eastern migrations of people and knowledge into Scandinavia: evidence from studies of Mesolithic technology, 9-8 millennium BC. *Norwegian Archaeological Review Volume 46, Issue 1*.

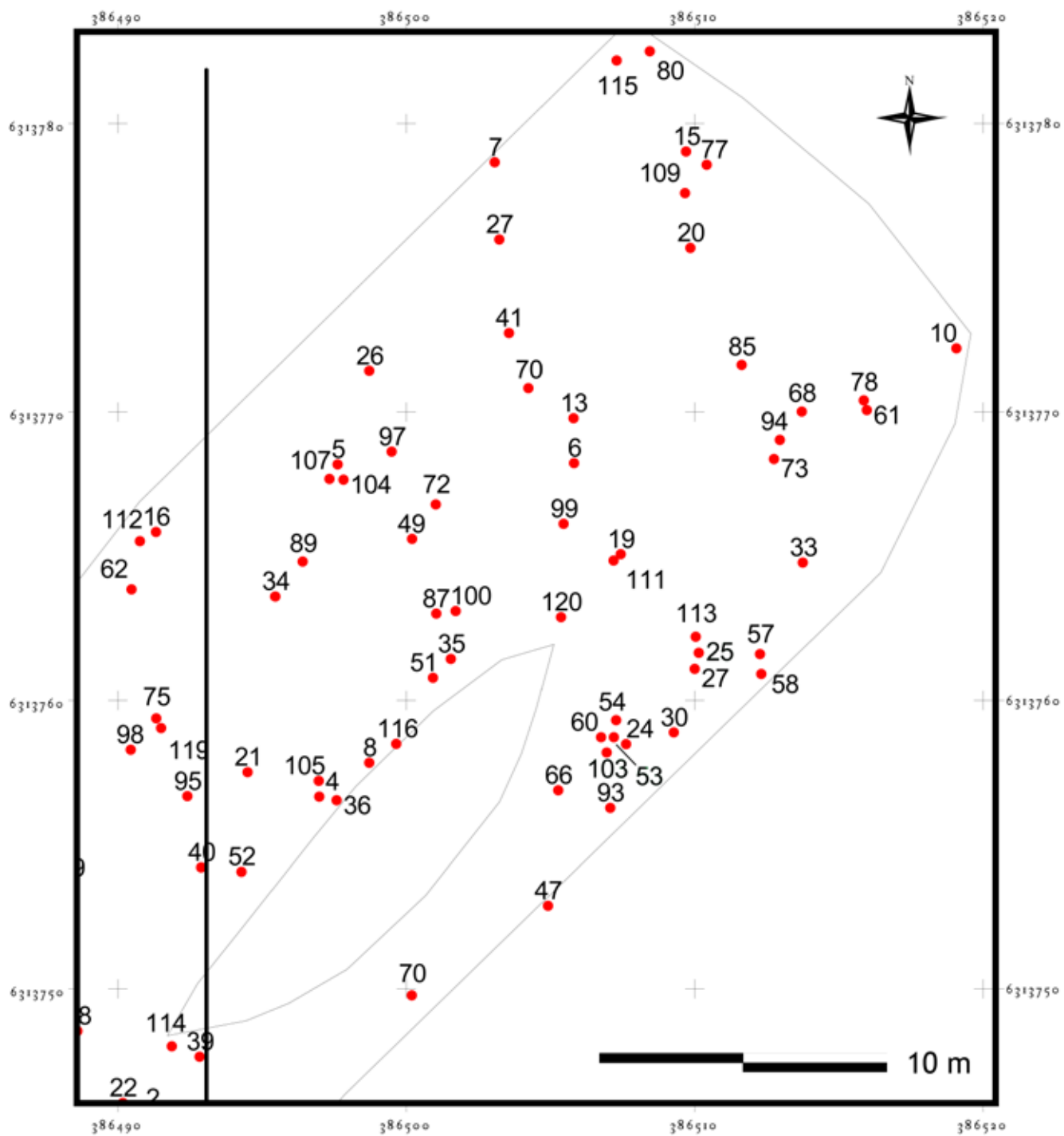
Bilagor

Bilaga 1

Bilaga 1A

Bilaga 1B

Bilaga 2

Litiska fynd från åkern

Fnr	Mat	Typ	Vikt	CORTEX	RET	Bränd	ANM	X	Y
1	Flinta	Avslag	0,0					6313763,875731	386490,499761
10	Flinta	Avslag	0,0			x		6313772,227641	386519,086653
100	Flinta	Spånfrag.	0,8					6313770,035011	386513,732329
101	Flinta	Spfrag	0,6					6313779,054506	386509,718744
102	Flinta	Spånfrag.	0,5				Svallad	6313782,207767	386507,312882
103	Flinta	Spånfrag.	1,1					6313782,526692	386508,460431
104	Flinta	Spånfrag.	1,2			x		6313778,675574	386503,091765
105	Flinta	Spånfrag.	1,4			x		6313769,053323	386512,975251
106	Flinta	Spån	0,9					6313770,084859	386515,985353
107	Flinta	Spån	5,3					6313756,294737	386507,088940
108	Flinta	Spån	4,3					6313758,741470	386507,216616
109	Flinta	Kärnfragment	9,1				Avslagskärna (frag)	6313764,867434	386507,201348
11	Flinta	Avslag	0,1					6313768,246010	386505,833078
110	Flinta	Kärna	8,2				Avslagskärna	6313769,805739	386505,814819
111	Flinta	Mikrospånkärna	7,8					6313770,850534	386504,261104
112	Flinta	Mikrospånkärna	11,2					6313756,695000	386492,433585
113	Flinta	Avslagsskrapa	25,9					6313741,008010	386491,822551
114	Flinta	Avslagsskrapa	13,3					6313743,303583	386489,329292
115	Flinta	Spånfrag.	0,5			x		6313740,732271	386481,530321
116	Flinta	Spån	1,4					6313738,667591	386475,570867
117	Flinta	Spånfrag.	0,1					6313738,343698	386471,119512
118	Flinta	Avslag	0,0			x		6313741,610982	386473,825586
119	Flinta	Avslag	1,9			x		6313746,301782	386485,577249
12	Flinta	Avslag	1,0				Preparations avsl	6313756,901013	386505,279819
120	Flinta	Avslag	1,6					6313743,479656	386491,038074
13	Flinta	Avslag	0,6				Spånfragment?	6313748,808312	386487,593110
14	Flinta	Avslag	0,6	x				6313748,937879	386478,772516
15	Flinta	Avslag	0,3					6313771,651202	386511,646514
16	Flinta	Avslag	0,7					6313776,001457	386503,245521
17	Flinta	Avslag	0,6					6313772,762404	386503,583050
18	Flinta	Avslag	0,3					6313771,446831	386498,739516
19	Flinta	Avslag	0,9					6313766,139793	386505,471278
2	Flinta	Avslag	0,0					6313764,799371	386513,771919
20	Flinta	Avslag	0,6					6313760,940734	386512,327716
21	Flinta	Avslag	0,0				Preparations avsl?	6313758,907586	386509,290254
22	Flinta	Avslag	0,0				Preparations avsl?	6313761,115131	386510,019955
23	Flinta	Avslag	0,0					6313762,228037	386510,050348
24	Flinta	Avslag	0,7				Gul flinta	6313761,668262	386510,156773
25	Flinta	Avslag	0,0					6313758,507263	386507,636211
26	Flinta	Avslag	0,6					6313763,123303	386501,737544

Fnr	Mat	Typ	Vikt	CORTEX	RET	Bränd	ANM	X	Y
27	Flinta	Avslag	0,3					6313761,457266	386501,570331
27	Flinta	Avslag	0,7					6313763,030282	386501,065589
28	Flinta	Avslag	0,0					6313765,614878	386500,223341
29	Flinta	Avslag	0,2					6313768,641315	386499,514873
3	Flinta	Avslag	0,0				Prepations avsl.	6313767,697829	386497,359152
30	Flinta	Avslag	0,0			x		6313764,827526	386496,428775
32	Flinta	Avslag	0,0					6313763,628243	386495,483182
33	Flinta	Avslag	0,5			x	Spånfragment?	6313752,901194	386504,927158
34	Flinta	Avslag	0,8					6313756,553823	386497,602486
35	Flinta	Avslag	0,4				Prepations avsl.	6313758,052100	386499,834221
36	Flinta	Avslag	0,9					6313760,806131	386500,943989
37	Flinta	Avslag	0,0					6313756,681722	386496,997420
38	Flinta	Avslag	0,1				Svallad	6313754,231658	386492,914007
39	Flinta	Avslag	0,3					6313757,528853	386494,525463
4	Flinta	Avslag	1,0				Prepations avsl.	6313758,307880	386490,469392
40	Flinta	Avslag	0,0			x		6313754,082166	386494,309612
41	Flinta	Avslag	0,8			x		6313753,686827	386488,395781
43	Flinta	Avslag	3,5					6313756,847811	386486,839010
46	Flinta	Avslag	0,3					6313754,871157	386485,811322
47	Flinta	Avslag	0,3				Prepations avsl.	6313752,248354	386488,052209
48	Flinta	Avslag	1,0					6313747,662192	386492,856285
49	Flinta	Avslag	0,7					6313741,953153	386493,917476
5	Flinta	Avslag	0,4			x	Spånfragment?	6313742,928194	386494,917806
50	Flinta	Avslag	0,0					6313743,571024	386495,848206
51	Flinta	Avslag	0,4					6313745,163971	386494,613734
52	Flinta	Avslag	0,1				Prepations avsl.	6313745,117457	386492,239075
53	Flinta	Avslag	2,1				Gul flinta	6313748,022639	386491,892432
54	Flinta	Avslag	3,7				Gul flinta	6313746,064254	386490,195827
55	Flinta	Avslag	1,7			x	Spånfragment?	6313745,702146	386491,220490
56	Flinta	Avslag	1,5			x		6313748,557494	386488,620813
57	Flinta	Avslag	9,5				Bruksskador	6313751,387928	386486,933299
58	Flinta	Avslag	2,6					6313742,928186	386490,840443
59	Flinta	Avslag	3,7	x				6313739,101117	386488,240806
6	Flinta	Avslag	0,3				Prepations avsl?	6313740,185785	386489,304988
60	Flinta	Avslag	1,3					6313742,881674	386488,465782
61	Flinta	Avslag	1,3					6313744,325130	386488,626921
62	Flinta	Avslag	6,8				Möjligen del av yxegg	6313744,610830	386486,322191
63	Flinta	Avslag	4,0					6313742,964727	386481,347878
64	Flinta	Avslag	1,7			x		6313743,426501	386480,751930
65	Flinta	Avslag	7,9				Möjligen del av kärna	6313738,361947	386482,682698
66	Flinta	Avslag	1,7					6313740,371826	386478,416808
67	Flinta	Avslag	1,8					6313741,718941	386478,027613

Fnr	Mat	Typ	Vikt	CORTEX	RET	Bränd	ANM	X	Y
68	Flinta	Avslag	2,5			x	Del av mikrospånkärna?	6313738,845330	386473,141472
69	Flinta	Avslag	1,5					6313742,438172	386484,315447
7	Flinta	Avslag	0,7		x		Skrapegg?	6313768,390562	386512,774585
70	Flinta	Avslag	3,0				Gul flinta	6313762,912365	386505,383135
71	Flinta	Avslag	11,4			x		6313757,859414	386498,733552
72	Flinta	Avslag	9,1	x				6313744,064349	386477,787401
73	Flinta	Avslag	1,6					6313741,986385	386472,314436
74	Flinta	Avslag	2,7					6313759,058677	386491,524450
75	Kvarts	Avslag	13,0					6313753,411092	386482,180935
76	Flinta	Avslag	2,3			x		6313758,291266	386487,000150
77	Flinta	Avslag	1,5			x		6313759,397532	386491,351138
78	Flinta	Avslag	2,3				Bruksskador	6313765,857369	386491,345013
79	Flinta	Avslag	5,7	x				6313765,538446	386490,788599
8	Flinta	Avslag	0,6			x	Preparations avsl	6313770,422052	386515,872849
80	Flinta	Avslag	1,4					6313775,709145	386509,870807
81	Flinta	Avslag	7,1				Del av spånkärna?	6313777,607728	386509,679233
83	Flinta	Avslag	2,8				Vitpatinerad utsida	6313778,589415	386510,436310
85	Flinta	Avslag	2,3	x				6313765,083373	386507,450669
86	Flinta	Avslag	1,7			x		6313766,817483	386501,047312
87	Flinta	Avslag	1,9					6313749,799988	386500,217403
84	Flinta	Avslag	6,3	x			Vitpatinerad utsida	6313747,074172	386485,841772
88	Flinta	Avslag	2,7					6313754,970820	386486,240036
89	Flinta	Avslag	2,6	x				6313744,150731	386474,625241
9	Flinta	Avslag	0,7				Preparations avsl	6313759,332466	386507,295755
90	Flinta	Avslag	0,0				Preparations avsl	6313744,094207	386495,735697
91	Flinta	Mikrospån	0,0					6313761,631341	386512,287598
92	Flinta	Mikrospån	0,0					6313742,846247	386489,364528
93	Flinta	Spånfrag.	1,7			x		6313767,674099	386497,837525
94	Flinta	Spånfrag.	2,8		x			6313768,199556	386497,640479
95	Flinta	Spånfrag.	1,3		x			6313741,663968	386478,395609
96	Flinta	Spånfrag.	0,7			x		6313757,230637	386496,983657
97	Flinta	Spånfrag.	0,8					6313758,215869	386506,967344
98	Flinta	Spånfrag.	0,9					6313758,741326	386506,770297
99	Flinta	Spfrag	0,9					0,000000	0,000000

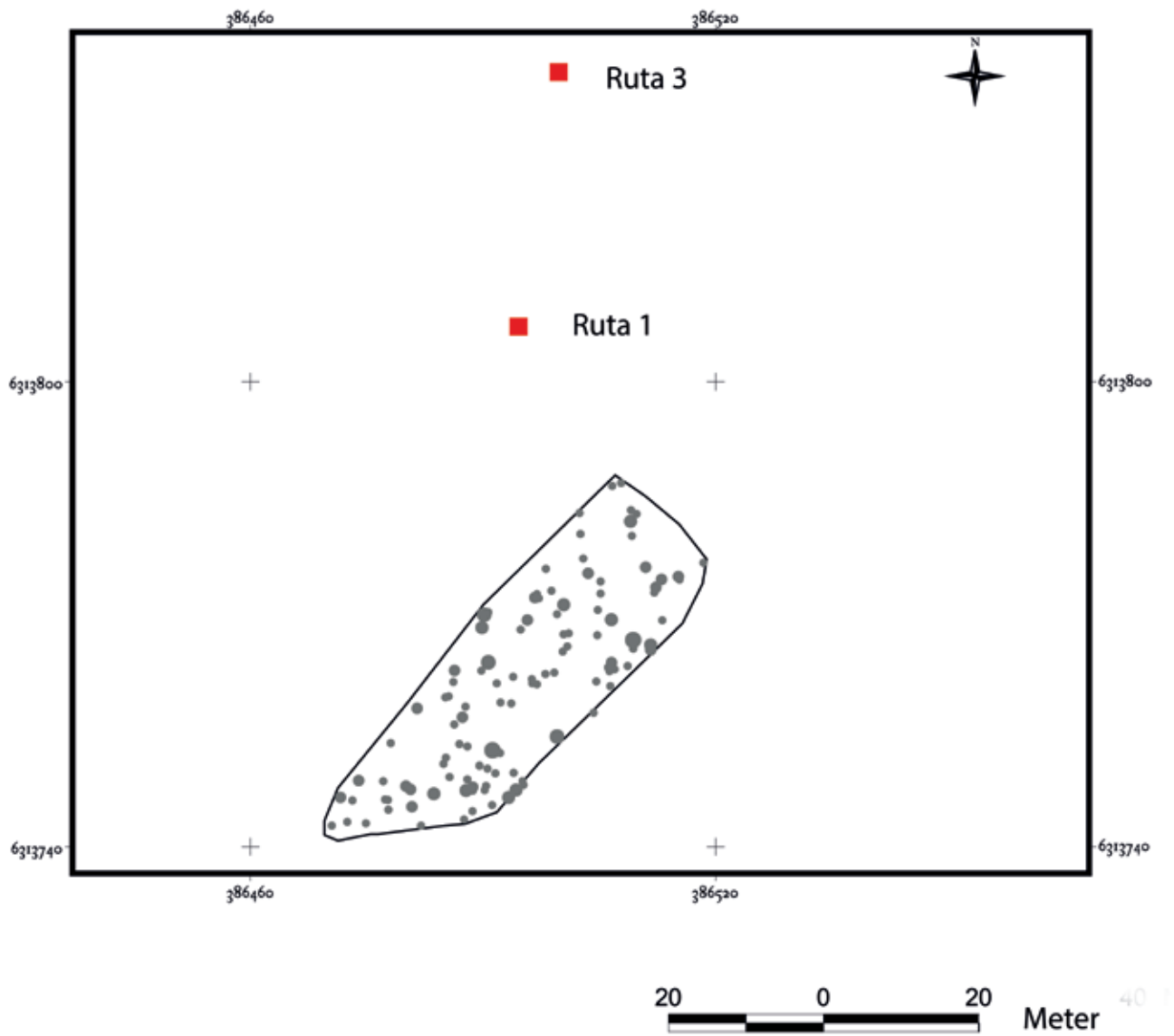
Bilaga 3

Övriga fynd

Fnr	Plats	Material	Antal	Vikt (g)	Anm
121	Åker	Slagg	58	1597	
122	Åker	Droppslagg	6	14	Osäker bestämning
123	Åker	Dragkapsyl	1	2	
124	Åker	Tand	1	2	
125	Åker	Rödgods/Höganäskeramik	9	234	
126	Åker	Glas	25	156	
127	Åker	Kalkstenar	3	136	
128	Åker	Ben	4	144	
129	Åker	Porslin	113	271	
130	Åker	Spik	9	98	
131	Åker	Järnspänne/beslag	1	373	
132	Åker	Oidentifierade föremål	19	106	Hårt br ben?, Slagg/koks?
133	Åker	Lerduvor	18	71	Fragment
134	Åker	Kaviartub	1	7	Flygkaviar
135	Åker	Plastfigur	1	6	Kung Fu Panda
136	Åker	Knappar	2	1	
137	Åker	Batteri	1	49	
138	Åker	Ostronskal	1	3	
139	Åker	Isolator till luftledning	1	44	
140	Åker	Tegel	7	288	
141	R 1	Slagg	2	66	
142	R 3	Slagg	6	170	
143	R 3	Porslin	9	34	
144	R 3	Glas	5	26	
145	Lösfynd	Skalgrussten?	1	102	Vid Klubbåns turbinutlopp

Bilaga 4

Grävda rutor

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

